

CURTEA CONSTITUȚIONALĂ A REPUBLICII MOLDOVA

str. Alexandru Lăpușeanu nr. 28,
Chișinău MD 2004,
Republica Moldova

SESIZARE

PRIVIND EXCEPȚIA DE NECONSTITUȚIONALITATE

prezentată în conformitate cu articolul 135 alin. (1) lit. a) și lit.g) din Constituție

I. AUTORUL SESIZĂRII

1. Nume/Prenume: Dumitru Sliusarenco
2. Adresa: municipiul Chișinău, str. Dumitru Râșcanu 11, oficiul 41, MD 2024
3. Funcția: Avocat în cadrul Asociației Promo-LEX
4. Tel.: + 373 22 450024 / Fax: + 373 22 450024 / GSM: +373 6868 5558
5. În interesele persoanei declarate incapabilă: [REDACTED]
6. [REDACTED]
7. [REDACTED] Chișinău, Republica Moldova

II. OBIECTUL SESIZĂRII

1. Obiectul de examinare sunt normele de drept incluse în articolul 57 alineatul 2, articolul 58 alineatul 2¹, articolul 170, alineatul 1, litera c, articolul 267, litera b, articolul 306, alineatul 1 și articolul 308 alineatul 2, Codul de Procedură Civilă a Republicii Moldova. Prevederile normative citate, deși sunt *de jure* menite să asigure un echilibru eficient de protecție și acces la justiție pentru persoanele declarate incapabile, *de facto* constituie cel mai important impediment pentru aceste persoane în realizarea dreptului efectiv de acces la justiție. Prin normele citate, persoanele declarate incapabile sunt excluse expres din categoria persoanelor care pot depune o cerere de chemare în judecată sau care pot realiza acțiuni procesual-civile.

A. Articolul 57, alineatul 2, Codul de Procedură Civilă a Republicii Moldova

Articolul 57. Capacitatea de folosință a drepturilor procedurale civile

(2) Lipsa capacității procesuale de folosință poate fi invocată în orice fază a procesului. Actele de procedură îndeplinite de persoana lipsită de capacitatea de folosință sunt nule.

B. Articolul 58, alineatul 2¹, Codul de Procedură Civilă a Republicii Moldova

Articolul 58. Capacitatea de exercițiu al drepturilor procedurale civile

(2¹) Actele de procedură efectuate de minorii cu vârste de până la 14 ani sau de adulții declarați incapabili sunt nule.

Notă: Excepția de neconstituționalitate se referă la partea în care sunt vizate persoanele incapabile

C. Articolul 170, alineatul 1, litera c, Codul de Procedură Civilă a Republicii Moldova

Articolul 170. Restituirea cererii de chemare în judecată

(1) Judecătorul restituie cererea de chemare în judecată dacă:

c) cererea a fost depusă de o persoană incapabilă;

D. Articolul 267, litera b, Codul de Procedură Civilă a Republicii Moldova

Articolul 267. Temeiurile scoaterii cererii de pe rol

Instanța judecătorească scoate cererea de pe rol în cazul în care:

b) cererea a fost depusă de o persoană incapabilă;

E. Articolul 306, alineatul 1, Codul de Procedură Civilă a Republicii Moldova

Articolul 306. Examinarea cererii

1) Examinarea în instanță a cererii de limitare a persoanei în capacitatea de exercițiu are loc în prezența acesteia dacă sănătatea îi permite, a petiționarului și a reprezentantului organului de tutelă și curatelă.

Notă: Excepția de neconstituționalitate se referă la partea în care sunt vizate persoanele incapabile

F. Articolul 308, alineatul 2, Codul de Procedură Civilă a Republicii Moldova

Anularea limitării capacității de exercițiu și declararea capacității

(2) În cazul prevăzut la art.24 alin.(3) din Codul civil, instanța, la cererea tutorelui, a membrilor de familie a persoanei, a instituției de psihiatrie (psihoneurologie), a organului de tutelă și curatelă, a procurorului și în baza raportului de expertiză psihiatrică legală, pornește un proces și emite o hotărâre prin care declară capabilă persoana însănătoșită. În temeiul acestei hotărâri, tutela instituită asupra persoanei se anulează.

III. CIRCUMSTANȚELE LITIGIULUI EXAMINAT DE INSTANȚA DE JUDECATĂ

2. În procedura judecătoreii Râbnîța se află cauza inițiată în procedură specială privind declararea persoanei capabile, la cererea lui [REDACTED] Petru prin intermediul reprezentantului, avocatul Dumitru Sliusarenco, persoane interesate Serviciul Independent de apărare a drepturilor pacienților din staționarele de psihiatrie și Asociația Promo-LEX.

3. În procesul de examinare a cauzei, reieșind din practica creată în Republica Moldova pe cazurile privind restabilirea capacității juridice, instanța urmează să aplice prevederile articolului 308, alineatul 2 Cod de Procedură Civilă în coroborare cu articolele 170, alineatul 1, litera c sau 267, litera b, Cod de Procedură Civilă cu restituirea sau scoaterea de pe rol a cererii de chemare în judecată, din motiv că este depusă de o persoană incapabilă sau în interesele acesteia.

4. Aceste prevederi sunt în contradicție cu articolul 4, alineatele 1 și 2, articolul 7, articolul 8, alineatele 1 și 2, articolul 16, alineatele 1 și 2, și articolul 20, alineatele 1 și 2, articolul 54, alineatele 1, 2, 3 și 4 ale Constituției Republicii Moldova.

5. Dat fiind faptul că controlul constituționalității normelor invocate este de competența Curții Constituționale a Republicii Moldova, am formulat respectiva cerere de ridicare a excepției de neconstituționalitate în conformitate cu articolul 12¹ Cod de Procedură Civilă și Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr.2 din 09/02/2016 pentru interpretarea articolului 135 alin. (1) lit. a) și g) din Constituția Republicii Moldova (excepția de neconstituționalitate). În conformitate cu prevederile Hotărârii menționate și a prevederilor articolului 267, alineatul 1, litera e, Cod de Procedură Civilă, instanța urmează să transmită cererea Curții Constituționale pentru examinare iar procedura judiciară să o suspende.

6. Cu referire la Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr.2 din 09/02/2016 pentru interpretarea articolului 135 alin. (1) lit. a) și g) din Constituția Republicii Moldova (excepția de neconstituționalitate), Curtea a reținut că judecătorul ordinar nu se va pronunța asupra temeiniciei sesizării sau asupra conformității cu Constituția a normelor contestate, ci se va limita exclusiv la verificarea întrunirii următoarelor condiții:

- a) obiectul excepției intra în categoria actelor cuprinse la articolul 135 alin. (1) lit. a) din Constituție;
- b) excepția este ridicată de către una din părți sau reprezentantul acesteia, sau indica ca este ridicată de către instanța de judecată din oficiu;
- c) prevederile contestate urmează a fi aplicate la soluționarea cauzei;
- d) nu exista o hotărâre anterioară a Curții având ca obiect prevederile contestate.

7. Curtea a reținut că verificarea constituționalității normelor constituie competența exclusivă a Curții Constituționale. Astfel, judecătorii ordinari nu sunt în drept să refuze părților sesizarea Curții Constituționale, decât doar în condițiile menționate la paragraful 82 al Hotărârea nr.2 din 09/02/2016. În consecință, instanțele care examinează litigiile sunt în drept la propria discreție dar și obligate în cazul când o cer părțile să se adreseze Curții Constituționale pentru verificarea constituționalității normelor de drept. Considerăm, că nu există motive de a refuza ridicarea excepției de neconstituționalitate pe cazul dat din motiv că nu poate fi aplicat nici unul din cele patru puncte formulate în paragraful 82 al Hotărârii nr.2 din 09/02/2016.

• CADRUL NORMATIV RELEVANT

8. Principiul egalității și liberului acces la justiție este consacrat în Declarația Universală a Drepturilor Omului (în continuare DUDO) și în alte convenții și tratate speciale, fiind principii fundamentale pentru asigurarea drepturilor omului, principii fără de care drepturile omului în esență nu pot exista.

Astfel, articolul 1 al DUDO stabilește:

“Toate ființele umane se nasc libere și egale în demnitate și în drepturi”

Articolul 2 DUDO stabilește:

“Fiecare om se poate prevala de toate drepturile și libertățile proclamate în prezenta Declarație fără nici un fel de deosebire ca, de pildă, deosebirea de rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinie politică sau orice altă opinie, de origine națională sau socială, avere, naștere sau orice alte împrejurări”

Articolul 7 DUDO stabilește:

“Toți oamenii sunt egali în fața legii și au, fără nici o deosebire, dreptul la o egală protecție a legii. Toți oamenii au dreptul la o protecție egală împotriva oricărei discriminări care ar viola prezenta Declarație [...]”

Articolul 2 al Pactului Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice

“1. Statele părți [...] se angajează să respecte și să garanteze tuturor indivizilor [...] drepturile recunoscute în prezentul Pact, fără nici o deosebire, în special de rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinie politică sau orice altă opinie, origine națională sau socială, avere, naștere sau întemeiată pe orice altă împrejurare.

2. Statele părți [...] se angajează să garanteze că drepturile enunțate [...] vor fi exercitate fără nici o discriminare întemeiată pe rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinie politică sau orice altă opinie, origine națională sau socială, avere, naștere sau orice altă împrejurare.

3. Statele părți la prezentul Pact se angajează: a) să garanteze că orice persoană ale cărei drepturi sau libertăți recunoscute în prezentul Pact au fost violate va dispune de o cale de recurs efectivă [...];

b) să garanteze că autoritatea competentă, judiciară [...], va hotărî asupra drepturilor persoanei care folosește calea de recurs și să dezvolte posibilitățile de recurs jurisdicțional;

c) să garanteze că autoritățile competente vor da urmare oricărui recurs care a fost recunoscut ca justificat.”

Articolul 14 al Pactului Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice

“1. Toți oamenii sunt egali în fața [...] curților de justiție. Orice persoană are dreptul ca litigiul în care se află să fie examinat în mod echitabil și public de către un tribunal competent, independent și imparțial, stabilit prin lege, care să decidă asupra temeiniciei [...] contestațiilor privind drepturile și obligațiile sale cu caracter civil [...]”

Articolul 12 al Convenției privind drepturile persoanelor cu dizabilități

“1. Statele Părți reafirmă că persoanele cu dizabilități au dreptul la recunoașterea, oriunde s-ar afla, a capacității lor juridice.

2. Statele Părți vor recunoaște faptul că persoanele cu dizabilități se bucură de capacitate juridică în condiții de egalitate cu ceilalți, în toate domeniile vieții.

3. Statele Părți vor lua toate măsurile adecvate pentru a asigura accesul persoanelor cu dizabilități la sprijinul de care ar putea avea nevoie în exercitarea capacității lor juridice.

4. Statele Părți se vor asigura că toate măsurile legate de exercitarea capacității juridice prevăd protecția adecvată și eficientă pentru prevenirea abuzurilor, conform legislației internaționale privind drepturile omului. O astfel de protecție va garanta că măsurile referitoare la exercitarea

capacității juridice respectă drepturile, voința și preferințele persoanei, nu prezintă conflict de interese și nu au o influență necorespunzătoare, sunt proporționale și adaptate la situația persoanei, se aplică pentru cea mai scurtă perioadă posibilă și se supun revizuirii periodice de către o autoritate competentă, independentă și imparțială sau de către un organ juridic. Măsurile de protecție vor fi proporționale cu gradul în care asemenea măsuri afectează drepturile și interesele persoanei [...].”

Articolul 13 al Convenției privind drepturile persoanelor cu dizabilități

”1. Statele vor asigura acces efectiv la actul de justiție pentru persoanele cu dizabilități, în condiții de egalitate cu ceilalți [...] pentru a le facilita un rol activ ca participanți direcți și indirecti [...] în toate procedurile legale [...].”

Articolul 6 al Convenției Europene a Drepturilor Omului, Dreptul la un Proces Echitabil

”1. Orice persoană are dreptul la judecarea cauzei sale în mod echitabil [...] de către o instanță independentă și imparțială [...] care va hotărî asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil [...].”

Articolul 14 al Convenției Europene a Drepturilor Omului, Dreptul la un proces echitabil

”Exercitarea drepturilor și libertăților recunoscute de prezenta Convenție trebuie să fie asigurată fără nicio deosebire bazată, în special, pe sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenență la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație.”

Articolul 4 al Constituției Republicii Moldova, Drepturile și Libertățile Omului

”(1) Dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile omului se interpretează și se aplică în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care Republica Moldova este parte.

(2) Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte și legile ei interne, prioritate au reglementările internaționale.”

Articolul 7 al Constituției Republicii Moldova, Constituția, Lege Supremă

”Constituția Republicii Moldova este Legea ei Supremă. Nici o lege și nici un alt act juridic care contravine prevederilor Constituției nu are putere juridică.”

Articolul 8 al Constituției Republicii Moldova

”(1) Republica Moldova se obligă să respecte Carta Organizației Națiunilor Unite și tratatele la care este parte, să-și bazeze relațiile cu alte state pe principiile și normele unanim recunoscute ale dreptului internațional.

(2) Intrarea în vigoare a unui tratat internațional conținând dispoziții contrare Constituției va trebui precedată de o revizuire a acesteia.”

Articolul 16 al Constituției Republicii Moldova, Egalitatea

”(1) Respectarea și ocrotirea persoanei constituie o îndatorire primordială a statului.

(2) Toți cetățenii Republicii Moldova sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau de origine socială.”

Articolul 20 al Constituției Republicii Moldova, Accesul Liber la Justiție

”(1) Orice persoană are dreptul la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și interesele sale legitime.

(2) Nici o lege nu poate îngreuna accesul la justiție.”

Articolul 54 al Constituției Republicii Moldova

”(1) În Republica Moldova nu pot fi adoptate legi care ar suprima sau ar diminua drepturile și libertățile fundamentale ale omului și cetățeanului.

(2) Exercițiul drepturilor și libertăților nu poate fi supus altor restrângeri decât celor prevăzute de lege, care corespund normelor unanim recunoscute ale dreptului internațional și sunt

necesare în interesele securității naționale, integrității teritoriale, bunăstării economice a țării, ordinii publice, în scopul prevenirii tulburărilor în masă și infracțiunilor, protejării drepturilor, libertăților și demnității altor persoane, împiedicării divulgării informațiilor confidențiale sau garantării autorității și imparțialității justiției.

(3) Prevederile alineatului (2) nu admit restrângerea drepturilor proclamate în articolele 20-24.

(4) Restrângerea trebuie să fie proporțională cu situația care a determinat-o și nu poate atinge existența dreptului sau a libertății.”

Legea nr.60 din 30.03.2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități, Articolul 8

“(1) Persoanele cu dizabilități au dreptul să fie recunoscute, oriunde s-ar afla, ca persoane cu drepturi egale în fața legii.

(2) Persoanele cu dizabilități beneficiază de capacitate juridică în egală măsură cu celelalte persoane în toate aspectele vieții, iar după caz, și de măsuri de protecție și asistență juridică în exercitarea capacității juridice, prevăzute de legislația în vigoare.

(3) Persoanele cu dizabilități au dreptul inalienabil la respectarea demnității umane indiferent de dizabilitate sau altă stare de sănătate, indiferent de rasă, naționalitate, originea etnică, limbă, religie, sex, orientarea sexuală, opinie, apartenența politică, avere, originea socială sau orice alt motiv.

(4) Persoanele cu dizabilități se bucură de toate drepturile civile, politice, sociale, economice și culturale, precum și de libertățile fundamentale consfințite prin Constituția Republicii Moldova, prin Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități (ratificată prin Legea nr. 166 din 9 iulie 2010), prin prezenta lege și alte acte normative.

(13) Statul garantează excluderea oricărei forme de discriminare pe criteriu de dizabilitate.”

Legea nr.121 din 25.05.2012 privind asigurarea egalității, Articolul 1

“(1) Scopul prezentei legi este prevenirea și combaterea discriminării, precum și asigurarea egalității tuturor persoanelor aflate pe teritoriul Republicii Moldova în sferile politică, economică, socială, culturală și alte sfere ale vieții, fără deosebire de rasă, culoare, naționalitate, origine etnică, limbă, religie sau convingeri, sex, vârstă, dizabilitate, opinie, apartenență politică sau orice alt criteriu similar.”

Legea nr.121 din 25.05.2012 privind asigurarea egalității, Articolul 6, Interzicerea Discriminării

“Orice formă de discriminare este interzisă. Promovarea unei politici sau efectuarea unor acțiuni sau inacțiuni care încalcă egalitatea în drepturi a persoanelor trebuie să fie înlăturată de autoritățile publice competente și sancționată conform legislației.”

IV. EXPUNEREA PRETINSEI SAU A PRETINSELOR ÎNCĂLCĂRI ALE CONSTITUȚIEI, PRECUM ȘI A ARGUMENTELOR ÎN SPRIJINUL ACESTOR AFIRMAȚII

9. Considerăm că normele stabilite de articolul 170, alineatul 1, litera c, articolul 267, litera b, și articolul 308 alineatul 2, Codul de Procedură Civilă a Republicii Moldova exclud complet persoanele cu dizabilități mintale din categoria persoanelor care se pot adresa cu o cerere de chemare în judecată și respectiv normele citate reprezintă un impediment direct în asigurarea dreptului de acces la justiție.

10. Considerăm că normele stabilite de 57 alineatul 2, articolul 58 alineatul 2¹ și articolul 306 alineatul 1 Codul de Procedură Civilă a Republicii Moldova conțin impedimente grave pentru persoanele cu dizabilități în exercitarea eficientă a drepturilor procesuale, ca și parte inerentă a dreptului la un proces echitabil. Astfel, normele stabilite de 57 alineatul 2 și articolul 58 alineatul 2¹ Codul de Procedură Civilă a Republicii Moldova stabilesc nulitatea absolută a oricărui act procesual realizat de o persoană declarată incapabilă fapt care face imposibilă participarea acestora la actul de justiție. Norma stabilită la articolul 306 alineatul 1 Codul de Procedură Civilă a Republicii Moldova stabilește posibilitatea nejustificată de a examina cauzele de lipsire a persoanelor cu dizabilități mintale de capacitate juridică fără participarea efectivă a acestora ceea ce constituie un impediment grav în dreptul de acces liber la justiție.

11. Normele citate contravin Articolului 4, alineatul 2 al Constituției Republicii Moldova în conformitate cu care, în caz de neconcordanță între tratatele internaționale și legile interne ale Republicii Moldova, se aplică reglementările internaționale. Astfel, normele a căror constituționalitate este contestată contravin principiilor fundamentale ale drepturilor omului privind egalitatea și accesul liber la justiție care sunt stabilite de Articolele 1, 2 și 7 ale DUDO, articolele 2 și 14 ale Pactului Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice, Articolele 12 și 13 ale CDPD, articolele 6 și 14 ale CEDO, citate *supra*, la paragraful 8.

12. Normele a căror constituționalitate este contestată, contravin Articolului 7 al Constituției Republicii Moldova în conformitate cu care, Constituția este legea supremă și nici o altă lege sau act nu poate să contravină acesteia. În speță, normele citate ale Codului de Procedură Civilă contravin expres Dreptului la Egalitate stabilit de Articolului 8 și Dreptului de Acces Liber la Justiție stabilite de Articolul 20 ale Constituției din motiv că persoanele cu dizabilități mintale, care sunt cel mai des lipsite de capacitate juridică nu pot contesta propriile Hotărâri prin care au fost declarate incapabile. Ele nu pot depune personal o cerere de chemare în judecată privind valorificarea unor drepturi și nu pot participa efectiv la examinarea judiciară din motiv că orice act procesual realizat de acestea este considerat nul, în comparație cu persoanele care nu sunt lipsite de capacitate juridică și care își pot manifesta și realiza liber drepturile în instanță.

13. Normele a căror constituționalitate este contestată, contravin Articolului 54 al Constituției Republicii Moldova care stabilește că nici o lege nu poate suprima sau diminua drepturile și libertățile fundamentale ale omului. Normele contestate ale Codului de Procedură Civilă contravin expres Articolului 54, alineatul 3 care stabilește că nu pot fi admise restrângeri ale drepturilor prevăzute de articolele 20-24 ale Constituției. Astfel, în sensul normei constituționale citate, articolul 20 – Accesul liber la justiție este o prevedere constituțională intangibilă care nu poate fi restricționată, limitată sau diminuată.

14. În acest sens, considerăm că Republica Moldova și-a asumat angajamentul de a respecta demnitatea și drepturile fundamentale stabilite de Declarația Universală a Drepturilor Omului, inclusiv obligația inerentă de a asigura egalitatea persoanelor și dreptul acestora de a avea acces la o instanță, standarde citate *ante* la paragraful 8 al prezentei cereri.

15. Considerăm că nu poate fi acceptată justificarea potrivit căreia persoanele cu dizabilități mintale, lipsite de capacitate juridică nu sunt limitate în dreptul de a avea acces eficient la justiție din motiv că legea națională stabilește o serie de persoane și autorități responsabile care pot acționa în numele și interesul celor declarați incapabili.

• **EXCLUDEREA DREPTULUI PERSOANELOR DECLARATE INCAPABILE DE A SE ADRESA PERSONAL SAU PRIN REPREZENTANT ÎMPUTERNICIT ÎN INSTANȚĂ REPREZINTĂ O INGERINȚĂ ÎN DREPTUL DE ACCES LIBER LA JUSTIȚIE**

16. Legislația națională stabilește că în numele și interesul persoanelor declarate incapabile pot acționa Tutorele, Procurorul, Instituția Medicală, Avocatul Poporului și alte organizații sau autorități stabilite prin lege. Practica Republicii Moldova în cazurile de asigurare a dreptului de acces la justiție a persoanelor cu dizabilități confirmă clar că mecanismul instituit este unul extrem de ineficient¹. Astfel, spre exemplu în cazurile de restabilire a capacității juridice, în istoria Republicii Moldova există un singur caz de declarare a persoanei ca fiind capabilă².

17. Ineficiența mecanismului de asigurare a accesului liber la justiție a fost confirmat de Raportorii speciali ai ONU care au vizitat Republica Moldova cu misiuni de monitorizare. Raportorul Special pentru sărăcia extremă și drepturile omului Magdalena Sepúlveda Carmona în raportul A/HRC/26/28/Add.2/2013, la pct.45 a stabilit că:

"O persoană plasată sub tutelă – în mod frecvent o persoană cu dizabilități mintale și intelectuale – își pierde toate drepturile legale și nu se poate implica în nici o acțiune socială și legală de bază, cum este căsătoria, votarea, solicitarea beneficiilor sociale, oferirea consimțământului sau refuzului referitor la tratament. De asemenea, persoanele plasate sub tutelă nu au dreptul la contestarea tutelei. Măsurile de tutelă și incapacitate sunt incompatibile cu Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități, în particular Articolul 12"

18. Raportorul Special pentru Drepturile Persoanelor cu Dizabilități, Catalina Devandas-Aguilar în raportul nr. A/HRC/31/62/Add.2/2016, pct.54 la fel a constatat că persoanele lipsite de capacitate juridică nu au acces la justiție din cauza lipsei cadrului legal pertinent.

19. Dreptul de a fi recunoscut ca persoană în fața legii este indispensabil în realizarea celorlalte drepturi ale omului, or doar acele ființe umane cărora le este recunoscută personalitatea juridică pot fi titulari de drepturi și obligații prevăzute prin lege. Altfel spus, "dreptul de a avea drepturi" este strâns legat de principiul general al egalității sau demnității umane egale. În termeni juridici "recunoașterea ființei umane ca persoană în fața legii" îi conferă individului un statut și o capacitate conform ordinii juridice stabilite. Conform prevederilor Declarației Națiunilor Unite a Drepturilor Omului, noțiunea statutului de persoană fizică corespunde doar parțial conceptului de „personalitate juridică”, celălalt element obligatoriu fiind capacitatea juridică. Chiar dacă au semnificații diferite, conceptele de „recunoaștere egală în fața legii”, „capacitatea de a fi recunoscut ca titular de drepturi” și „capacitatea de a acționa în vederea

¹ Raportul Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare în Republica Moldova - Prevenirea și combaterea torturii în instituțiile rezidențiale și neuro-psihiatrice, 2015, pg.28, disponibil la adresa web: http://www.md.undp.org/content/moldova/ro/home/library/effective_governance/prevenirea-_i-combaterea-torturii-in-instituțiile-rezidențiale-i-n.html

² Raportul Oficiului Înaltului Comisar pentru Drepturile Omului în Republica Moldova, 2015, pg.50 – Drepturile persoanelor cu dizabilități mintale și intelectuale în Republica Moldova, disponibil la adresa web: <http://md.one.un.org/content/unct/moldova/ro/home/publications/joint-publications/the-human-rights-of-people-with-mental-and-intellectual-impairme.html>

executării acestor drepturi", sunt strâns legate. S-a constatat că lipsirea oricărui individ sau grup de dreptul la capacitate juridică înseamnă negarea atât a capacității de folosință, cât și a capacității de acțiune³.

20. De exemplu, în sistemul juridic din Quebec, care a servit drept sursă de inspirație legală pentru autorii Codului Civil din 2002 al Republicii Moldova, se menționează în mod expres că toate ființele umane sunt persoane în fața legii, ceea ce presupune achiziționarea unui "*statut*" de titular al drepturilor și obligațiilor legale și a "*capacității juridice*" pentru exercitarea deplină a acestora⁴.

21. „*Recunoașterea egală în fața legii*” este un principiu de bază stabilit și de Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități (în continuare CDPD). Articolul 12 al CDPD reafirmă că persoanele cu dizabilități au dreptul să fie recunoscute drept persoane egale în fața legii, oriunde s-ar afla. Paragraful 2 al articolului 12 recunoaște faptul că persoanele cu dizabilități se bucură de capacitate juridică în egală măsură la fel ca și celelalte persoane, în toate aspectele vieții. În asigurarea acestui drept, Statul trebuie să întreprindă măsurile necesare pentru a pune la dispoziția persoanelor cu dizabilități mecanismele necesare de suport în exercitarea capacității juridice.

22. Există o legătură directă între plasarea persoanelor cu dizabilități mintale și intelectuale sub tutelă și, astfel, scoaterea din circuitul legal - și dreptul la recunoașterea lor ca persoane egale în fața legii. Prin incapacitare, persoanele cu dizabilități mintale și intelectuale sunt prinse într-o capcană juridică, poziționându-le într-o situație de neajutorare totală.

23. Comitetul pentru Drepturile Persoanelor cu Dizabilități în Comentariu General Nr. 1. (p.28) a stabilit că pentru aplicarea drepturilor și obligațiilor în condiții egale cu ceilalți, persoanele cu dizabilități trebuie să fie recunoscute ca persoane în fața legii cu o poziție egală în instanțe și tribunale. La fel, Comitetul explică faptul că negarea capacității juridice, are ca scop sau efect interferarea cu dreptul persoanelor cu dizabilități la recunoașterea egală în fața legii, încălcându-se în acest fel dreptul persoanei de a nu fi discriminată. În baza dreptului la recunoașterea egală a personalității juridice și principiului non-discriminării, statul poate să restricționeze capacitatea juridică a persoanei, însă acest lucru trebuie realizat în temeiul unor criterii obiective cărora se vor supune toate persoanele fizice în măsură egală, ca și în cazul insolvabilității, de exemplu. Astfel, restricționarea nu trebuie să se bazeze pe o trăsătură personală, cum ar fi sexul, rasa sau dizabilitatea, sau aibă ca scop sau efect tratamentul diferențiat al acestui grup de persoane⁵.

24. Fără dreptul la capacitate juridică egală, individul ar putea fi degradat la nivelul unui obiect corporal, deci nu ar mai fi o persoană din punct de vedere juridic și, prin urmare, privat de toate celelalte drepturi, inclusiv de dreptul la viață⁶. În conformitate cu dreptul roman, de

³ MM. Bogdan și B.K. Olsen, "articolul 6", Declarația Universală a Drepturilor Omului: Un standard comun de realizare, Martinus Groeneveld Publishers, 1999, p. 148.

⁴ Codul civil din Quebec, art. 1 și 3:

1. *Tout être humain possède la personnalité juridique; il a la pleine jouissance des droits civils.*

3. *Toute personne est titulaire de droits de la personnalité, tels le droit à la vie, à l'inviolabilité, à l'intégrité de sa personne, au respect de son nom, de sa réputation et de sa vie privée. Ces droits sont incessibles.*

⁵ Comitetul pentru drepturile persoanelor cu dizabilități, proiectul de comentariu general cu privire la articolul 12 al Convenției - Recunoașterea egală în fața legii, adoptat de Comitet la cea de-a zecea sesiune (2-13 septembrie 2013).

⁶ M. Nowak, ONU, Pactul privind drepturile civile și politice: Comentariu CCPR, ediție revizuită 2, NP Engel Publisher, 2005, p. 369.

exemplu, copiilor, femeilor și sclavilor le erau negate personalitatea juridică și erau degradați la nivelul obiectelor asupra cărora *pater familia* avea o putere absolută, chiar și puterea de a decide viața și moartea lor⁷. Recent, Comitetul ONU și-a exprimat îngrijorarea în privința rapoartelor precum că mai multor persoane cu dizabilități intelectuale și psihosociale din Peru le-a fost refuzată recunoașterea personalității juridice. Acestor persoane nu le erau eliberate acte de identitate, nu aveau un nume înregistrat oficial și le era refuzată acordarea naționalității/cetățeniei⁸.

25. Similar, în Republica Moldova, persoanele cu dizabilități mintale care au fost declarate incapabile sunt prinse într-o capcană juridică fiind în imposibilitate reală de a-și realiza drepturile în fața instanțelor și altor autorități⁹.

- **ACCESUL LA JUSTIȚIE NU POATE ȘI NU TREBUIE CONDIȚIONAT DE CAPACITATEA JURIDICĂ.**

26. Comitetul ONU pentru Drepturile Persoanelor cu Dizabilități a stabilit că persoanele cu dizabilități au dreptul de acces la justiție conform articolului 13 al CDPD. În pofida faptului că privarea și restricționarea capacității juridice pe bază de dizabilitate este discriminatorie, Statele nu pot priva accesul la justiție și, prin urmare, la reprezentare juridică pe baza unei sentințe de declarare a incapacității, fiindcă acestea împiedică accesul persoanei de a contesta însuși actul prin care a fost impusă restricția sau lipsirea în sine¹⁰.

27. Interzicerea accesului la justiție a fost recunoscută ca o încălcare gravă a drepturilor fundamentale ale omului, având în vedere natura acestui drept de a asigura accesul persoanei la alte drepturi.

28. Este relevantă și jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului care în cauza *Golder c. Regatului Unit* (Cerere nr. 4451/70, Hotărâre din 21 Februarie 1975, para.36) a stabilit:

"Curtea, fără a fi nevoie să se recurgă la "mijloace suplimentare de interpretare", ajunge astfel la concluzia, așa cum se prevede articolul 32 din Convenția de la Viena, că articolul 6 alin. 1 (art. 6-1) asigură tuturor dreptul de a avea orice pretenție cu privire la drepturile și obligațiile sale cu caracter civil care să fie prezentate în fața unei instanțe sau a unui tribunal. În acest fel, articolul 6 cuprinde și "dreptul la o instanță", din care dreptul de acces, adică dreptul de a formula o acțiune în fața instanțelor în materie civilă, constituie doar un aspect. La aceasta se adaugă garanțiile prevăzute la articolul 6 alin. 1 (art. 6-1) în ceea ce privește atât organizarea și componența instanței, precum și modul de desfășurare a procesului și alte proceduri. În concluzie, toate cele invocate în ansamblu alcătuiesc dreptul la un proces echitabil."

29. În cauza *Shtukurov c. Rusiei* (Cererea nr.44009/05, Hotărârea din 27 Iunie 2008, para.68-76), Curtea stabilește că negarea dreptului persoanei declarate incapabile sau a

⁷ Pentru exemple de privare de personalitate juridică în timpurile moderne, a se vedea S. Joseph, J. Schultz și M. Castan, *Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice: cauze, materiale și comentarii*, ediția a 2-a, Oxford University Press, 2004, p. 299.

⁸ Comitetul pentru drepturile persoanelor cu dizabilități, "Observații finale elaborate de către Comitetul pentru drepturile persoanelor cu dizabilități: Peru", Geneva, 16-20 aprilie 2012, para.23, CRPD/C/PER/CO/1.

⁹ Studiul Oficiului Înaltului Comisar pentru Drepturile Omului în Republica Moldova privind Aplicarea practică a sistemului de tutelă în Republica Moldova: Drepturile Omului și Vulnerabilitatea Persoanelor Declarate Incapabile, 2013, disponibil la adresa web:

<http://md.one.un.org/content/unct/moldova/ro/home/publications/joint-publications/the-system-of-guardianship-in-practice-in-the-republic-of-moldov.html>

¹⁰ CDPD/C/CG/1, paragraful 38

dreptului persoanei a cărei capacitate este examinată de instanță de a participa la procesul judiciar care o vizează constituie o violare a articolului 6 al Convenției:

"În contextul articolului 6 § 1 din Convenție, Curtea presupune că, în cazurile care implică o persoană bolnavă mintal, instanțele naționale ar trebui să se bucure o anumită marjă de apreciere. Astfel, de exemplu, instanțele pot face aranjamentele procedurale relevante pentru a asigura buna administrare a justiției, protejarea sănătății persoanei în cauză etc. Cu toate acestea, astfel de măsuri nu ar trebui să afecteze însăși esența dreptului reclamantului la un proces echitabil așa cum este garantat de articolul 6 din Convenție."

30. În cauza Airey c. Irlandei (Cererea nr.6289/73 Hotărârea din 9 Octombrie 1979, para.24) Curtea a stabilit:

"Accesul la justiție și reprezentarea juridică este garanția optimă prin care se asigură transpunerea eficientă în realitate a drepturilor omului și se asigură că acestea nu vor deveni doar niște concepte iluzorii și teoretice."

31. Anterior, Curtea Constituțională a Republicii Moldova în Hotărârea din 13 Noiembrie 2014 pentru controlul constituționalității articolului 21 alin. (5) lit.e) din Legea nr. 52 din 3 aprilie 2014 cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanului) (*neexaminarea cererilor depuse de către persoanele incapabile*), Curtea s-a expus parțial asupra dreptului persoanelor declarate incapabile de a avea acces la justiție. Considerăm că Hotărârea citată a reprezentat un prim pas pentru recunoașterea drepturilor persoanelor cu dizabilități care au fost declarate incapabile, de a participa în procesul de apărare a drepturilor și libertăților sale fundamentale.

32. În acest sens, Curtea, în Hotărârea citată, paragraful 82 a stabilit:

" [...] sub aspectul noilor abordări ale instrumentelor internaționale, mecanismele juridice destinate asigurării protecției intereselor persoanelor incapabile urmează a fi suficient de largi pentru a permite adoptarea unor soluții juridice oportune diferitelor grade de incapacitate și varietății situațiilor."

33. Suplimentar, la paragraful 85 Curtea a subliniat necesitatea:

"creșterii pe cât e posibil a autonomiei persoanelor care suferă de tulburări mintale în activitățile desfășurate și măsurile întreprinse, potrivit standardelor consacrate de actele internaționale în domeniu."

34. În final, Curtea a reținut că:

"Prin restricția impusă persoanelor incapabile de a sesiza Avocatul Poporului, Curtea reține regresul statului în respectarea drepturilor și libertăților acestei categorii de persoane, contrar importanței pe care textele internaționale cu privire la protecția persoanelor care suferă de tulburări mintale o acordă creșterii pe cât e posibil a autonomiei acestora în activitățile desfășurate și măsurile întreprinse."

35. Onorată Curte, este evident că normele de drept, invocate ca fiind neconstituționale vizează direct persoanele cu dizabilități mintale în marea majoritate a cazurilor reprezintă categoria de persoane care sunt declarate incapabile. Normele de drept suspectate de neconstituționalitate afectează într-un mod evident restrictiv posibilitatea acestora de a avea acces la o instanță. Normele citate afectează grav drepturile și libertățile fundamentale ale petiționarului [REDACTAT] motiv din care solicităm să nu ne refuzați în admiterea prezentei cereri, ridicarea excepției de neconstituționalitate și remiterea cererii pentru examinare Curții Constituționale a Republicii Moldova

VI. DECLARAȚIA ȘI SEMNĂTURA

15 aprilie 16

Municipiul Chișinău

Declar pe onoare ca informațiile ce figurează în prezentul formular de sesizare sunt exacte.

Cu respect,

DUMITRU SLIUSARENCO

Avocat în cadrul Asociației Promo-LEX,

În interesele persoanei declarate incapabile, [REDACTED]

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Sliusarenco', is written over a solid horizontal line.

V. CERINȚELE AUTORULUI SESIZĂRII

Prin prezenta, solicit Curții a verifica și declara neconstituționale, fiind contrare articolelor 16, 20 și 54 ale Constituției:

1. Normele stabilite la articolul 170, alineatul 1, litera c, Cod de Procedură Civilă a Republicii Moldova
 2. Normele stabilite la articolul 267, litera b, Codul de Procedură Civilă a Republicii Moldova
 3. Normele stabilite la articolul 308 alineatul 2, Codul de Procedură Civilă a Republicii Moldova
 4. Normele stabilite la articolul 57 alineatul 2, Codul de Procedură Civilă a Republicii Moldova
1. Normele stabilite la articolul 58 alineatul 2¹, Codul de Procedură Civilă a Republicii Moldova în partea care se referă la persoanele declarate incapabile.
 2. Normele stabilite la articolul 306 alineatul 1 Codul de Procedură Civilă a Republicii Moldova în partea care se referă la persoanele declarate incapabile.